

УДК 342.2

Юлія Богомол,

студентка

Інституту післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

У науковій статті широко розкрито теоретико-правове поняття функцій держави. Охарактеризовано форми здійснення функцій держави. Розглянуто методи реалізації функцій держави. Розкрито ряд факторів, які впливають на ефективність функцій держави.

Ключові слова: функції держави, форми здійснення функцій держави, методи реалізації функцій держави, держава, напрям діяльності держави.

Постановка проблеми. Питання щодо функцій держави є одним із центральних у загальній теорії держави і права. Це зумовлено тим, що у функціях виявляється сутність держави, її соціальне призначення, цінність, місце у системі суспільних відносин. Функції, які здійснює держава, здебільшого визначають її структуру, механізм функціонування, особливості взаємодії з іншими суспільними інститутами. Саме через реалізацію певних функцій держава впливає на суспільство та виконує ті «приписи», які вона отримує від останнього, їх зазвичай називають суспільними цілями та завданнями діяльності держави.

Дослідження функцій держави дає можливість юридичній науці не лише сформулювати цілісне уявлення про державу та право, а й виконувати основні завдання, насамперед організаційно-прогностичного характеру, оскільки головними цілями існування юридичної науки є створення умов для реалізації державою своїх функцій за допомогою права та притаманних останньому механізмів, а також їх удосконалення та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню поняття та ознак функцій держави тією чи іншою мірою присвячували свої наукові доробки О.М. Андрусенко, С.К. Бостан, В.В. Волинець, Є.О. Гіда, О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Л.А. Луць, А.Д. Машков, В.В. Молдован, О.Г. Мурашин, Н.М.Онїщенко, О.В.Петришин, А.А.Письменицький, О.Ф. Скакун, Д.В. Федоркін та ін. Проте, незважаючи на вагомий науковий інтерес до розглядуваної проблематики у вітчизняних наукових колах, це питання потребує ґрунтовного доопрацювання та більш глибокого дослідження.

Метою статті є комплексний аналіз поняття «функції держави», виокремлення їхніх ознак.

Виклад основного матеріалу. Реалізація державою своїх функцій відбувається в певних формах. Під формами здійснення функцій держави в юридичній науці розуміють або особливі види діяльності державних органів щодо реалізації своїх владних повноважень, які визначаються насамперед місцем і компетенцією того чи іншого органу в державному механізмі, або однорідну за зовнішніми ознаками діяльність органів держави, яка пов'язана з реалізацією нею своїх функцій.

Виходячи з такого розуміння здійснення функцій держави, можна вести мову про наявність певних форм цієї діяльності, які визначаються за такими критеріями.

1. За критерієм специфіки виду діяльності, яку здійснює уповноважений державою орган у процесі реалізації належної функції, виокремлюють:

1) нормотворчу (в тому числі законодавчу) форму здійснення функцій держави, тобто діяльність уповноважених державою органів і посадових осіб щодо видання нормативно-юридичних актів;

2) виконавчу форму здійснення функцій держави, тобто діяльність уповноважених державою органів і посадових осіб щодо повсякденної, поточної роботи, пов'язаної з виконанням функцій держави;

3) судову форму здійснення функцій держави, тобто діяльність уповноважених державою органів щодо здійснення правосуддя;

4) контрольно-наглядову форму здійснення функцій держави, тобто діяльність уповноважених державою органів і посадових осіб щодо контролю виконання всіма суб'єктами, які перебувають у сфері юрисдикції держави, вимог чинного законодавства та покладених на них функцій [1, с. 58-59].

2. За характером діяльності уповноважених органів держави в процесі

реалізації її функцій всі форми здійснення функцій держави класифікують на:

1) правові, до яких слід віднести:

а) правотворчу форму, тобто діяльність уповноважених державою органів і посадових осіб щодо підготовки та видання нормативно-юридичних актів;

б) правозастосовну форму, тобто діяльність уповноважених державою органів і посадових осіб з реалізації нормативно-юридичних актів шляхом прийняття актів застосування права. Це повсякденна робота з виконання законів і вирішення різноманітних питань управлінського характеру шляхом здійснення правозастосовної діяльності;

в) правоохоронну форму, тобто діяльність уповноважених державою органів і посадових осіб щодо підтримання належного рівня правопорядку та законності у суспільстві, дотримання та виконання юридичними та фізичними особами вимог чинного законодавства, а також діяльність щодо попередження правопорушень і притягнення до юридичної відповідальності винних осіб тощо;

2) організаційні форми, до яких слід віднести:

а) організаційно-регламентуючу форму здійснення функцій держави, тобто поточну роботу, яка здійснюється відповідним органом чи посадовою особою, уповноваженими державою для забезпечення реалізації функцій держави шляхом підготовки проектів документів, їх прийняття та видання, організації та проведення виборів тощо;

б) організаційно-господарську форму здійснення функцій держави, тобто діяльність відповідних органів чи посадових осіб, уповноважених державою, яка пов'язана з матеріальним забезпеченням виконання функцій держави (оперативно-технічна і господарська робота, зокрема, пов'язана зі збором та обробленням статистичних даних, з постачанням матеріально-технічних цінностей тощо);

в) організаційно-ідеологічну форму здійснення функцій держави, тобто діяльність відповідних органів чи посадових осіб, уповноважених державою, щодо роз'яснення змісту та значення діяльності держави у тій чи іншій сфері, дії, спрямовані на виховання й освіту соціальних суб'єктів з метою отримання з їхнього боку правомірної (насамперед, соціально активної) поведінки та позитивної оцінки дій, які здійснює держава тощо [2, с. 69-70].

Важливою характеристикою здійснення державою своїх функцій є ефективність її діяльності у процесі їх реалізації. При цьому

слід мати на увазі, що ефективність – це одне з понять, які дають змогу оцінити те чи інше явище, дію з точки зору витрат для досягнення тієї чи іншої мети в контексті оцінки отриманого результату з урахуванням значення, яке має отриманий результат для певного суб'єкта (або суб'єкта, що діє, або суб'єкта, який дає відповідну оцінку).

У такому разі зрозуміло, що ефективність функцій держави – це оцінка соціального результату, отриманого під час реалізації тих чи інших функцій, у співвідношенні з витратами з боку держави та суспільства у контексті цілей у процесі реалізації відповідних функцій.

Ефективність функцій держави залежить від багатьох факторів, головними серед яких є правильність визначення цілей, методів і засобів, які потрібно здійснити для виконання певної функції, достатність і забезпеченість матеріальними ресурсами та повноваженнями органів (посадових осіб), які залучаються державою для цього [1, с. 60].

Крім того, слід урахувати, що оцінка ефективності дій держави (в тому числі її функцій) досить тісно пов'язана із суб'єктивними аспектами, тобто ідеологічними настановами, життєвим досвідом суб'єкта, який здійснює оцінку. Саме тому соціальними суб'єктами можуть бути дані різні оцінки ступеня ефективності діяльності держави у певній сфері.

Водночас слід мати на увазі, що, як правило, цілком досягнути цілей, поставлених перед державою суспільством чи правлячими соціальними групами (класами), у процесі здійснення нею відповідних функцій, як правило, неможливо. Йдеться зазвичай лише про ступінь наближення до поставлених цілей, отже, говорячи про ефективність здійснення державою своїх функцій, ми фактично визначаємо цей ступінь.

Питання ефективності виконання державою покладених на неї функцій полягає в тому, що саме через ефективність виконання державою покладених на неї функцій відбувається оцінка значення та ролі держави у суспільній структурі, визначаються напрями та форми її вдосконалення, врешті-решт дається загальна оцінка необхідності та цінності існування держави для окремої особи та суспільства в цілому.

Функції держави реалізуються за допомогою відповідних методів, способів і прийомів. Їх розглядають як методи державного впливу на суспільство загалом і на соціального суб'єкта зокрема. Тобто під методами, що забезпечують реалізацію функцій держави, слід розуміти сукупність засобів, способів і прийомів діяльності

уповноважених державою органів та осіб (насамперед державних органів і посадових осіб), пов'язаних із цілеспрямованим або опосередкованим впливом на поведінку соціальних суб'єктів для вирішення завдань і функцій, які стоять перед державою [3, с. 50].

У методах реалізації функцій держави виражається її воля. Відповідно, ці методи мають державно-вольовий характер. Слід чітко розмежовувати функції держави та методи їх здійснення: функції держави – це напрям діяльності держави, а методи державного керівництва – це засоби, за допомогою яких здійснюється ця діяльність і, відповідно, досягаються цілі (вирішуються завдання), які стоять перед державою та породжують відповідні її функції.

Залежно від способу впливу на соціальних суб'єктів під час реалізації державою своїх функцій можна вести мову про методи переконання (в тому числі заохочення) та примусу.

Метод переконання – це метод впливу на соціальних суб'єктів для формування у них стійких та усвідомлених поглядів і уявлень, що забезпечують позитивні правові форми поведінки з боку цих суб'єктів, які покликані забезпечити реалізацію державою своїх функцій. Механізм переконання охоплює ідеологічні, соціально-психологічні, педагогічні засоби і форми впливу на індивідуальну чи групову свідомість [4, с. 11].

Специфічною формою переконання соціальних суб'єктів з боку держави виступає заохочення. Заохочення є способом впливу з боку держави на соціальних суб'єктів з метою забезпечення виконання своїх функцій шляхом формування у цих суб'єктів стійких та усвідомлених поглядів і уявлень, а відповідно, позитивних форм поведінки, які мають на меті забезпечення реалізації державою своїх функцій.

Заохочення за рахунок схвалення або нагороди має сформувати у суб'єкта інтерес, зацікавленість у поведінці, яка сприяє реалізації державою своїх функцій. Цей інтерес може бути матеріальним, моральним, статусним (що змінює правовий або соціальний статус суб'єкта) або змішаним. Саме від інтересу особи залежить якість заохочення. Слід зауважити, що не завжди і не в усіх випадках матеріальний інтерес виступає більш визначним у поведінці суб'єктів, ніж моральний або статусний.

Слід виокремити й інші групи методів здійснення функцій держави. Так, наприклад:

1) залежно від характеру впливу на суспільні відносини в процесі реалізації своїх функцій можна говорити про методи прямого

(безпосереднього) й опосередкованого впливу на суспільство в цілому та на людину зокрема;

2) залежно від того, на яку сферу буття соціального суб'єкта здійснюється вплив держави у процесі реалізації нею своїх функцій, можна вести мову про економічні, соціальні, політичні, духовно-моральні методи тощо [5, с. 225].

Державна влада не може обійтися в процесі реалізації своїх функцій без особливого, лише їй характерного виду примусу, а саме легального (в тому числі державного). Державний примус як метод реалізації державою своїх функцій полягає у психологічному, матеріальному чи фізичному впливі компетентних органів, посадових або уповноважених державою осіб на соціальних суб'єктів з метою змусити їх поводитися (в тому числі діяти) відповідно до волі держави, в інтересах останньої, для реалізації нею своїх функцій. Державний примус у процесі реалізації державою своїх функцій може бути легальним і нелегальним. В останньому випадку йдеться, як правило, про державне свавілля.

Легальним є лише той примус, який здійснюється з боку держави або уповноваженого нею суб'єкта, вид і міра якого суворо визначені у нормативно-юридичному полі та який застосовується у відповідних процесуальних формах (за умови жорсткого дотримання процесуальних процедур). Якщо примус, який здійснюється з боку держави або уповноваженого нею суб'єкта, не відповідає хоча б одній із зазначених умов, то він має нелегальний, неправомірний характер. Нелегальний примус є небезпечним і небажаним для суспільства явищем. Він може призвести до руйнування не лише окремого позитивного ставлення до держави з боку особистості, до девальвації системи її цінностей, а й до знищення всієї суспільної організації [3, с. 51].

Свої функції будь-яка держава не може реалізовувати, спираючись лише на якусь одну з названих груп методів – переконання або примусу. Вона вимушена застосовувати методи і з першої, і з другої групи. Зрозуміло, що головною проблемою, а відповідно, головним завданням держави у процесі формуванні механізму реалізації своїх функцій є пошук оптимального, ефективного співвідношення між переконанням (у тому числі стимулюванням) і примусом.

Висновки

Охарактеризувавши форми здійснення функцій держави, ми зрозуміли, що під формами здійснення функцій держави в

юридичній науці розуміють або особливі види діяльності державних органів щодо реалізації своїх владних повноважень, які визначаються насамперед місцем і компетенцією того чи іншого органу в державному механізмі, або однорідну за зовнішніми ознаками діяльність органів держави, яка пов'язана з реалізацією нею своїх функцій. Коректно виокремлювати такі функції держави, як нормотворча, виконавча, судова та контрольно-наглядова.

Розглянувши методи реалізації функцій держави, ми дійшли висновку, що у них виражається воля держави. Відповідно, ці методи мають державно-вольовий характер. Слід чітко розмежовувати функції держави та методи їх здійснення: функції держави – це напрям діяльності держави, а методи державного керівництва – це засоби, за допомогою яких здійснюється ця діяльність і, відповідно, досягаються цілі (вирішуються завдання), які стоять перед державою та породжують відповідні її функції. Залежно від способу впливу

на соціальних суб'єктів під час реалізації державою своїх функцій можна вести мову про методи переконання (в тому числі заохочення) та примусу.

Список використаних джерел:

1. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ : Дакор, 2015. 491 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 4-те вид., допов. і перероб. Київ : Правова єдність, 2014. 524 с.
3. Петришин О. В. Теорія держави і права: підручник. Харків : Право, 2014. 366 с.
4. Лоцихін О.М. Економічні функції сучасної держави та конституційно-правові основи їх реалізації. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2006. Вип. 34. С. 3-13.
5. Круш П.В. Регулююча функція держави та її роль у формуванні ринкового інституційного середовища. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Донецьк, 2004. Вип. 75. С. 223-229.

В научной статье широко раскрыто теоретико-правовое понятие функций государства. Охарактеризованы формы осуществления функций государства. Рассмотрены методы реализации функций государства. Раскрыт ряд факторов, которые влияют на эффективность функций государства.

Ключевые слова: функции государства, форма осуществления функций государства, методы реализации функций государства, государство, направление деятельности государства.

The scientific article widely discloses the theoretical and legal concept of state functions. Characterized form of the functions of the state. Considered methods of state functions. Revealed a number of factors that affect the performance of the functions of the state.

Key words: functions of the state, state of the functions of the state, methods of the resolution of the functions of the state, state, activity of the state.